

Источники и литература:

1. Хубиев К. Государственная собственность и условия ее эффективности / К. Хубиев // Экономист. – 2003. – № 1. – С. 49-50.
2. Шашина М. В. Управління державним сектором економіки України в сучасних умовах / М. В. Шашина // Економіка та держава. – 2009. – № 1. – С. 51-52.
3. Иванова В. В. Роль государственной инновационной политики в современных условиях / В. В. Иванова // Економіка та фінанси в умовах глобалізації: досвід, тенденції та перспективи розвитку : міжнар. наук.-прак. конф. (22-24 квітня 2009 р.) : збірка тез. – Макіївка, 2009. – Т. 3. – С. 92-92.
4. Стиглиц Дж. Глобализация: тревожные тенденции / Дж. Стиглиц. – М. : Мысль, 2003. – 300 с.
5. Симоненко В. Государство и рынок: пути партнерства / В. Симоненко // Экономика Украины. – 2007. – № 1. – С. 71-77.
6. Галушка З. І. Нова роль держави в сучасній економіці: соціосинергетичний погляд / З. І. Галушка // Економіка та держава. – 2009. – № 1 (73). – С. 9-12.
7. Медников В. В. Экономические теории и экономическая политика зарубежных стран : учеб. пособие / В. В. Медников, Г. А. Маховикова. – СПб. : Изд-во СПбУЭФ, 1994. – Ч. 2 : Экономическая политика: цели, инструменты, результаты. – 111 с.
8. Лагутин В. Д. Экономическая политика государства: сущность, этапы, механизмы / В. Д. Лагутин // Экономическая теория. – 2006. – № 4. – С. 16-26.
9. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Д. М. Стеченко. – К. : Знання, 2004. – 262 с.
10. Самофалова Е. В. Государственное регулирование национальной экономики : учеб. пособие / Е. В. Самофалова, Э. Н. Кузьбожев, Ю. В. Вертакова. – М. : Кнорус, 2005. – 272 с.
11. Гончарова Е. Ю. Государственный сектор в российской экономике и его хозяйственный механизм : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.01 – “Экономическая теория” / О. А. Карташов. – Воронеж, 2008. – 18 с.
12. Институциональная экономика : учеб. пособие / В. Г. Гребенников, В. В. Зотов, В. Ф. Пресняков, Г. Б. Клейнер и др.; под рук. Д. С. Львова. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 318 с.
13. Конституциональная экономика / П. Д. Баренбойм, А. В. Захаров, В. А. Мау и др. – М., 2003. – 76 с.

Воробйова О.І.**УДК 69.003****ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Актуальність проблеми. Забезпечення стабільного стану будівельного підприємства є важливим завданням його менеджменту. Попередньою процедурою для прийняття ефективних управлінських рішень щодо фінансів будівельних підприємств є фінансова оцінка, яка визначає фінансовий стан будівельного підприємства та виявляє проблеми та резерви в його діяльності, що важливо в умовах нестабільної фінансової ситуації в країні.

Розв'язання проблеми управління фінансовим станом підприємства стоїть в центрі уваги багатьох сучасних наукових досліджень. Але потрібно мати на увазі, що науковці, які проводять дослідження не мають однозначної думки з приводу чіткого визначення поняття «фінансовий стан підприємства», «фінансовий стан будівельного підприємства».

Серед науковців, які досліджували питання фінансового стану підприємств, слід виділити: Жамбекова Р.Л. [1], Ковалев В.В. [2], Герасименко Г.П., Маркар'ян Е.А. [3], Савицька Г.В. [4], Шеремет А.Д., Ненашев Є.В. [5] та інші. Однак фінансовий стан будівельних підприємств практично не досліджували.

Мета роботи. Дослідження питань діагностики фінансового стану будівельних підприємств обумовлені необхідністю розробки наукових положень та рекомендацій щодо недопущення банкрутства та підвищення рівня фінансової безпеки будівельних підприємств. Метою статті є обґрунтування наукових положень щодо діагностики фінансового стану будівельних підприємств.

Основні результати дослідження. Дослідження щодо розкриття сутності діагностики можливості банкрутства будівельних підприємств розпочнемо з розгляду питання про фінансовий стан підприємств. Поняття «фінансовий стан» є головним при визначенні підходів до діагностики можливості банкрутства. Можливість банкрутства пов'язана з фінансовим станом підприємства. Якщо будівельне підприємство має добрий фінансовий стан, то питання можливості банкрутства не розглядається. Водночас, якщо будівельне підприємство за своїм фінансовим станом не відповідає встановленим нормативам, то можливість банкрутства суттєво зростає, що вимагає прийняття необхідних заходів, зокрема і оцінка вірогідності банкрутства, яка здійснюється як діагностика можливості банкрутства.

Здійснено систематизацію поглядів науковців на поняття «фінансовий стан підприємства» (табл. 1).

Отже, систематизація поглядів учених на сутність фінансового стану довела, що в сучасних умовах не існує більш-менш комплексного визначення, яке б задовольнило би усіх дослідників.

Таблиця 1. Систематизація поглядів учених на поняття «фінансовий стан підприємства».

Автор	Визначення поняття	Зауваження
Жамбекова Р.Л. [1, с. 185-186]	Багатомірна економічна величина, що відбиває наявність і використання фінансових ресурсів підприємства.	Авторське визначення не розкриває суті поняття ні з якісної, ні з кількісної сторони.
Ковалев В.В. [2, с. 16]	Сукупність показників, що відбивають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів	Авторське визначення зосереджується на сукупності показників, що відбивають стан фінансових ресурсів. Проте фінансовий стан – це більш широке поняття ніж стан фінансових ресурсів.
Герасименко Г.П., Маркарьян Е.А. [3, с.41]	Сукупність показників, що відбивають здатність підприємства погасити свої боргові зобов'язання.	Авторське визначення зосереджено лише на погашенні зобов'язань. Однак це лише частка питань на які необхідно відповісти при оцінці фінансового стану.
Савицька Г.В. [4, с. 272]	Економічна категорія, що відбиває фінансові стосунки суб'єкта ринку і його здатність фінансувати свою діяльність за станом на певну дату.	Автор не обгрунтовано визначає фінансовий стан як економічну категорію. Фінансовий стан, на нашу думку, це дійсно поняття фінансової науки, яке доцільно розглядати з різних сторін.
Шермет А.Д., Ненашев С.В. [5, с. 139]	Фінансовий стан підприємства визначається в співвідношенні структур його активів і пасивів, тобто засобів підприємства і їх джерел.	Авторське визначення не розкриває сутність фінансового стану, бо співвідношення – це не фінансовий стан підприємства.
Ізмайлова К.В. [6, с. 10]	Фінансовий стан – це комплексне поняття, яке характеризується системою показників, що відображають наявність, структуру та динаміку майна організації, її фінансову стійкість, ліквідність та платоспроможність	Авторське визначення дає уявлення про систему, що характеризує активи та фінансову стійкість, ліквідність та платоспроможність. Хоча автор і заявляє, що фінансовий стан це комплексне поняття, але комплексність визначення фактично відсутня.

Пропозиції науковців щодо визначення поняття «фінансовий стан» зводяться переважно до трактування з урахуванням декількох окремих елементів, які не комплексно характеризують фінансовий стан підприємства. У сучасних умовах господарювання підприємств важливим є врахування поряд з такими елементами як платоспроможність, фінансова стійкість, ділова активність, ліквідність, прибутковість, таких як потенціал формування та повнота використання фінансових ресурсів, збалансування грошових потоків і рівень фінансового ризику.

Васина А.А. виділяє наступні основні проблеми у фінансовому стані підприємства:

«По-перше, дефіцит грошових коштів. Низька платоспроможність. Економічна суть проблеми полягає в тому, що у компанії найближчим часом може не вистачити або вже бракує коштів для своєчасного погашення поточних зобов'язань. Індикаторами проблеми є: а) зниження коефіцієнтів ліквідності; б) наднормативні заборгованості перед бюджетом, персоналом, кредиторами, що загрожує скорочення чистого оборотного капіталу.

По-друге, недостатнє задоволення інтересів власника. Низька рентабельність капіталу. Наслідки – негативна оцінка роботи менеджменту організації, вихід власника з компанії.

По-третє, зниження фінансової незалежності або низька фінансова стійкість. Проблема полягає в недостатньому рівні фінансування поточної діяльності за рахунок власних коштів [7, с. 18-23]».

Виходячи з аналізу визначень фінансового стану, розуміння змісту цього поняття для будь-якого підприємства можливо сформулювати таке власне визначення: фінансовий стан будівельного підприємства – це комплексна характеристика фінансової системи будівельного підприємства, що базується на можливості ефективно формувати, розподіляти і використовувати його фінансові ресурси і задовольняти вимоги власників, кредиторів, держави та персоналу.

Аналіз фінансового стану будь-якого підприємства, зокрема і будівельного, є необхідними етапом розробки прогнозів і планів на поточний період та майбутню перспективу.

Фінансовий стан будівельного підприємства може бути стійким, нестійким і кризовим. Здатність підприємства своєчасно робити платежі, фінансувати свою діяльність на розширеній основі свідчить про його задоволений фінансовий стан.

Оцінка фінансового стану будівельного підприємства потрібна таким його користувачам як власники, кредитори, інвестори, контрагенти, менеджери, державні фінансові органи, зокрема податківці.

На основі фінансової звітності будівельних підприємств України за 2006-2010 рр. здійснено оцінку рівня їх фінансового стану (табл. 2).

Таблиця 2. Оцінка фінансово-господарської діяльності будівельних підприємств України (за 2006-2010 рр.)*

Показники	Роки				
	2006	2007	2008	2009	2010
1. Коефіцієнт забезпечення фінансовими ресурсами на 1 грн. загальних активів, грн.	0,643	0,727	0,749	0,659	0,733
2. Коефіцієнт чистого доходу від реалізації продукції на 1 грн. активів, грн.	1,174	1,160	0,794	0,547	0,579
3. Робочий капітал на 1 грн. загальних активів, грн.	0,004	0,095	0,05	0,021	0,026
4. Операційний цикл, днів	164,5	158,2	195,3	275,1	184,2
5. Коефіцієнт платоспроможності	0,086	0,105	0,089	0,04	0,045
6. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,093	0,243	0,159	0,105	0,093
7. Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,515	0,673	0,530	0,413	0,410
8. Коефіцієнт поточної ліквідності	1,218	1,433	1,202	1,099	1,062
9. Коефіцієнт концентрації стабільних джерел фінансування	0,482	0,519	0,460	0,434	0,387
10. Коефіцієнт фінансової стійкості	0,435	1,000	1,198	1,020	0,932

Показники	Роки				
	2006	2007	2008	2009	2010
11. Коефіцієнт мобільності активів	1,092	1,652	1,256	0,953	1,024
12. Коефіцієнт рентабельності загальних активів	0,066	0,133	0,038	-0,029	0,012
13. Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	0,122	0,168	0,098	-0,024	0,013
14. Частка власного капіталу у валюті балансу	0,343	0,321	0,244	0,211	0,175
15. Частка довгострокових зобов'язань у валюті балансу	0,139	0,198	0,216	0,222	0,213
16. Частка поточних зобов'язань у валюті балансу	0,428	0,403	0,490	0,530	0,586

* Розраховано за даними Державної служби статистики України

Отримані результати свідчать про нестабільність фінансового стану будівельних підприємств, що пов'язано як з власними можливостями і умовами господарювання, так і впливом зовнішнього середовища. Особливо погіршилась ситуація в будівельному комплексі країни внаслідок фінансово-економічної кризи 2008-2010 рр. Зниження результатів фінансово-господарської діяльності однозначно погіршило рівень фінансової безпеки будівельних підприємств.

Про зміну фінансового стану будівельних підприємств сигналізує зміна значень фінансових показників. Зміни фінансових показників пов'язані з впливом внутрішніх чи зовнішніх чинників (рис. 1).

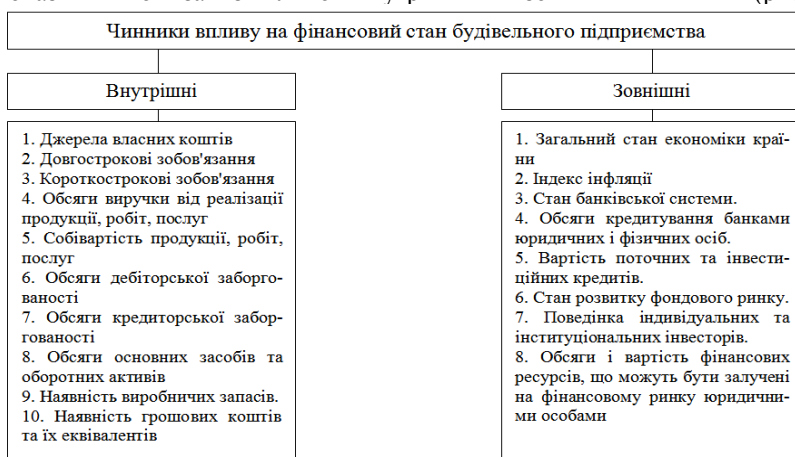

Рис. 1. Чинники, що впливають на фінансовий стан будівельних підприємств.

Внутрішні чинники характеризують фінансовий стан будівельних підприємств з позиції самого суб'єкта господарювання. Вони мають велике значення тому що якісно і кількісно відбиваються на результатах фінансово-господарської діяльності, визначають кінцеві показники фінансового стану.

Зовнішні чинники впливають на фінансовий стан будівельного підприємств частіше опосередковано через зміни внутрішніх можливостей підприємств, погіршення чи покращення їх фінансових показників.

Комплексне урахування внутрішніх і зовнішніх чинників впливу на фінансовий стан будівельних підприємств здійснюється шляхом обґрунтування низки напрямів і заходів, які можуть поліпшити фінансовий стан будівельного підприємства.

До таких напрямів і заходів можливо віднести (табл. 2).

Таблиця 2. Напрями і заходи поліпшення фінансового стану будівельних підприємств.

Напрями поліпшення фінансового стану	Заходи, що забезпечують поліпшення фінансового стану будівельних підприємств
1. Підвищення рівня взаємодії з державою	<ol style="list-style-type: none"> 1. Підтримка з боку держави зусиль будівельних компаній з пошуку надійних джерел фінансових ресурсів на світовому фінансовому ринку. 2. Підтримка з боку держави з метою залучення іноземних інвесторів для подальшого розвитку інвестиційно-будівельного комплексу України, створення більш могутніх та надійних будівельних підприємств. 3. Забезпечення з боку держави привабливих умов розвитку будівельного бізнесу, які включають: правове забезпечення; контроль за виконанням чинних законів і нормативів з боку всіх учасників будівельного бізнесу і державних чиновників; оптимізацію податкового тиску; усунення корупційної складової; організаційне та нормативне забезпечення будівництва; своєчасне замовлення об'єктів будівництва та їх стабільне фінансування.
2. Пошуки джерел фінансових ресурсів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Пошуки джерел фінансових ресурсів, які можливо використати для стабільного і довгострокового фінансового забезпечення господарської діяльності будівельних підприємств. 2. Пошуки національних фінансових інститутів, які можуть виступити в якості постійних інвесторів для стабільного і довгострокового фінансового забезпечення господарської діяльності будівельних підприємств. 3. Стимулювання розвитку будівельного бізнесу шляхом розробки і впровадження стратегічної інвестиційної програми будівництва об'єктів національного, регіонального та місцевого значення та її фінансування за рахунок коштів бюджету, інвестиційних фондів, вітчизняних та іноземних приватних інвесторів при обов'язкових прозорих конкурсах на участь в будівництві таких об'єктів різних будівельних компаній.
3. Пошуки інвесторів та замовників будівництва	<ol style="list-style-type: none"> 1. Пошуки замовників на будівництво об'єктів та отримання гарантій на їх фінансування з боку приватних замовників або місцевих органів влади. 2. Пошуки приватних замовників на об'єкти будівництва та отримання гарантій від них щодо їх фінансування. 3. Залучення домогосподарств та окремих фізичних осіб для фінансового забезпечення будівельних підприємств.

Велике значення для будівельних підприємств має підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, зменшення операційних витрат, забезпечення постійного зростання виручки від реалізації продукції та прибутків.

На сучасному етапі розвитку кількість збиткових будівельних підприємств зростає (табл. 3).

Таблиця 2. Фінансові результати діяльності будівельних підприємств України (за 2008-2010 рр.)

Показники	2008	2009	2010
Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), млн. грн.	157023,4	93993,8	104042,5
Непрямі податки та інші вирахування з доходу, млн. грн.	26348,3	15784,9	17094,8
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, млн. грн.	130675,1	78208,9	86947,7
Інші операційні доходи, млн. грн.	16678,9	12588,5	9493,6
Інші звичайні доходи, млн. грн.	13346,7	12712,6	11351,0
Надзвичайні доходи, млн. грн.	11,3	14,5	49,1
Разом чисті доходи, млн. грн.	160712,0	103524,5	107841,4
Операційні витрати, млн. грн.	151307,7	91599,7	97548,3
Інші звичайні витрати, млн. грн.	16200,9	15340,9	13296,1
Надзвичайні витрати, млн. грн.	127,6	42,2	9,7
Разом витрати, млн. грн.	168687,4	107963,5	111426,2
Чистий прибуток (збиток)	-7975,4	-4439,0	-3584,8

* Розраховано за даними Державної служби статистики України

Значні коливання фінансових результатів будівельних підприємств України були обумовлені наступними чинниками:

- 1) фінансово-економічною кризою 2008-2010 рр.;
- 2) значним скорочення банківського кредитування як будівельних підприємств, так і замовників будівельних об'єктів;
- 3) відсутністю власних фінансових ресурсів для здійснення будівельних робіт і завершення значної кількості будівельних об'єктів;
- 4) відсутністю коштів у основної частини населення, що бажає мати свій власний будинок чи квартиру;
- 5) відсутність можливості залучати фінансові ресурси на світовому фінансовому ринку через фінансову кризу;
- 6) нестабільність національної економіки;
- 7) відсутність реальної підтримки з боку держави.

Подолання наслідків фінансово-економічної кризи в будівельній галузі дасть можливість значно підвищити ефективність діяльності будівельних підприємств, що насамперед позначиться на фінансових результатах та фінансовому стані. На це спрямовані зусилля як самих будівельних підприємств, так і держави, яка зацікавлена в поліпшенні фінансового стану і виробничих можливостях будівельних підприємств України.

Висновки.

На основі проведених досліджень можливо сформулювати наступні висновки.

По-перше, встановлено, що в науковій літературі немає єдиного визначення поняття «фінансовий стан будівельного підприємства». Аналіз наукових поглядів дав змогу уточнити це поняття: це комплексна характеристика фінансової системи будівельного підприємства, що базується на можливості ефективно формувати, розподіляти і використовувати його фінансові ресурси і задовольняти вимоги власників, кредиторів, держави та персоналу.

По-друге, отримані результати оцінки фінансово-господарської діяльності будівельних підприємств дають змогу стверджувати, що їх фінансовий стан не відповідає потребам розвитку будівельної галузі.

По-третє, визначено чинники, що впливають на фінансовий стан будівельних підприємств та розроблено напрями і заходи поліпшення їх фінансового стану.

По-четверте, доведено, що за сучасних умов фінансові показники не мають тенденції до зростання, що обумовлено наслідками фінансово-економічної кризи 2008-2010 рр. Подолання цих наслідків є запорукою підвищення фінансового стану будівельних компаній.

Джерела та література:

1. Жамбекова Р. Л. Методика системной экономической диагностики предприятия : дис. ... д-ра экон. наук / Р. Л. Жамбекова. – СПб. : С.-Петербур. финансовый ун-т, 2001. – 354 с.
2. Ковалев В. В. Анализ финансового состояния и прогнозирования банкротства / В. В. Ковалев. – СПб. : УчетАжур, 1994. – 163 с.
3. Маркарьян Е. А. Финансовый анализ : учеб. пособие / Е. А. Маркарьян, Г. П. Герасименко. – М. : ПРИОР, 1997. – 160 с.
4. Савицька Г. В. Анализ хозяйственной деятельности : учеб. пособие / Г. В. Савицькая. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 324 с.
5. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа / А. Д. Шеремет, Е. В. Негашев. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 216 с.
6. Измайлова К. В. Финансовый анализ у будівництві : навч. посіб. / К. В. Измайлова. – К. : Кондор, 2007. – 236 с.

7. Васина А. А. Финансовая диагностика и оценка проектов / А. А. Васина. – СПб. : Питер, 2004. – 448 с.
8. Державна служба статистики України : [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua

Гладка Л.І., Зюзін В.О.

УДК 338.436.33:339.137.2:636.034

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин в Україні неможливий без ефективного та стабільного зростання економіки та виробництва конкурентоспроможної продукції, що відображає не лише ефективність діяльності окремого підприємства, але і економіки країни в цілому. Для здобуття певної "ніші" в міжнародній торгівлі необхідне забезпечення вітчизняної продукції якісними стандартами, які сприятимуть її конкурентоспроможності на ринках торгівлі.

Загострення конкурентної боротьби за збут своєї продукції між фірмами – виробниками змушує шукати їх нові засоби впливу на рішення покупців. Одним з таких шляхів є створення конкурентоспроможної продукції.

Мета статті – це аналіз конкурентоспроможності продукції на прикладі молочного підприємства на вітчизняному і світовому ринках та розробка рекомендацій щодо підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства.

Об'єкт дослідження – конкурентоспроможність продукції молочної промисловості України.

Аналіз останніх наукових досліджень та результатів. Питання конкуренції і конкурентоспроможності досліджували такі провідні вчені, як Ф. Котлер, М. Портер, К. Ісікава, П. Друкер, К. Сімпсон, В. Окрепілова, Е. Минько, М. Кричевський, Р. Фатхутдінов, А. Коваленко, В. Андрійчук, В. Реутов, В. Савчук, М. Малік, О. Гудзинський та ін. У наукових працях та практичних рекомендаціях науковців відображені різні методичні підходи щодо оцінки конкурентоспроможності продукції. Проте єдиної думки відносно шляхів підвищення рівня конкурентоспроможності продукції підприємства не існує, тобто ця сфера потребують подальшого дослідження.

Актуальність статті. Конкурентоспроможність є вирішальним чинником комерційного успіху товару в ринковій економіці. Це багатоаспектне поняття є відображенням теорії конкуренції, що характеризує можливості окремого суб'єкта господарювання у використанні економічних переваг і означає відповідність товару умовам ринку, вимогам споживачів, різним умовам його реалізації, рівню витрат споживача за період експлуатації тощо. Розгляд цього питання буде актуальним, поки на ринку товарів і послуг будуть фігурувати різні фірми – виробники, що борються за увагу споживача до свого товару, яка є основою їх успішності, зростання і процвітання.

Виклад основного матеріалу. Засновником теорії конкуренції в економічній літературі вважається Адам Сміт, який визначив поняття конкуренції як певний вид суперництва, що впливає на зміну цін та визначає основні умови ефективною конкуренції.

Конкурентоспроможність продукції відображає певну сукупність властивостей, яка відображає задоволення конкурентної потреби продукцією, представленою на ринку. Саме однорідну продукцію з технічними параметрами і техніко-економічними показниками можна вважати конкурентоспроможною.

Конкурентоспроможність продукції відображається двома основними показниками – якістю продукції та її ціною.

Згідно з ДСТУ ISO 9000 якість – це ступінь, до якого сукупність власних характеристик продукції чи послуг задовольняє сформульовані потреби або очікування, що можуть бути загальнозрозумілими або обов'язковими.

Відповідно до стандарту ISO 8402, вимоги до якості – відображення певних потреб або їх переведення в набір кількісно чи якісно визначених вимог до характеристик об'єкта, щоб надати можливість їх реалізації та перевірки [2].

Проаналізуємо конкурентоспроможність молочної продукції України на прикладі Відкритого акціонерного товариства (далі ВАТ) «Шосткинський міськмолкомбінат».

Шосткинський молочний комбінат було побудовано в 1981 році. Він був і залишається найпотужнішим в північній частині Сумської області. Випускаючи понад 100 найменувань молочної продукції, підприємство здатне переробити до 500 т молока на добу. Комбінат володіє двома торговими марками: асортимент ТМ «Шостка» включає тверді, напівтверді, м'які сири, а ТМ «Білі береги» включає цільномолочну продукцію, сироватку суху, 25 видів морозива, маргарини, вершкове масло, плавленні сири. Близько 50% сирів реалізується на експорт. Підприємство входить у п'ятірку лідерів сироваріння України [6].

Управління конкурентоспроможністю в сучасних умовах функціонування українських підприємств харчової промисловості набуло особливого значення. За умов високої конкуренції, яка склалась у харчовій промисловості, важливим фактором для зростання прибутку є позиціонування своєї продукції під конкретною торговою маркою, брендом. Молочна продукція вітчизняних виробників, зокрема сирна продукція на ВАТ «Шосткинський міськмолкомбінат» за якісними характеристиками не поступається іноземним конкурентам. Проте через відсутність позиціонування бренду, ця продукція найчастіше